

K l j u č

Obrazec D.

šolske matice za šolsko leto 1890—91.

Stran v matici	Število obiskujočih		Število oproščenih zaradi								Število ponavljalcev				Popisna občina	V njo spadajoče vasi in sêla	Ima hišnih števil	Skupno število šolo obiskujočih otrok	
			duš. neraz.		teles. pobah.		privat. pod.		čez turo hoda		obisk.		opršč.					d.	dl.
	d.	dl.	d.	dl.	d.	dl.	d.	dl.	d.	dl.	d.	dl.	d.	dl.				d.	dl.
1	2	3								4				5	6	7	8		
2	2	6	1	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	2	Lukovica	Brdo	3		
9	4	4	2	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	Čeplje		9			
20	6	7	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	Lukovica		20			
34	2	6	2	—	1	—	—	—	—	1	2	—	1	Zgornje Prapreče		5	19	32	
40	2	2	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	Spodnje Prapreče		7	4	5	
52	2	4	2	—	—	—	1	3	—	—	2	—	1	Sêlo		5			
60	1	3	1	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	Znojilo		3			
skup.	19	32	9	3	2	3	3	3	—	—	4	5	2	4	—	—	52	23	37
4														II.	Dupelnje	13			
6															Rafolče	31			
10															Straža	6			

Knjiga Slovenska

V

XIX. veku.

*

V izvéstju L. mestne deške šole pri sv. Jakobu v Ljubljani je spisal M. Močnik l. 1865 pomenljivo razpravo: „Odgojevanje nekaj in sedaj“ (Tov. str. 228); l. 1868: „Zanemarjeni otroci v našem mestu“ (Tov. str. 251). L. 1869 je prišla

posebej na svetlo njegova „Zemljepisna začetnica“, ponatis iz „Uč. Tov.“ l. 1868—69. V Ljubljani. 8. str. 194 (Vid. Tov. l. 1879 str. 96). L. 1869 je pomagal Praprotniku sestaviti nemški del v A b e c e d n i k u slovensko-nemškem;

l. 1874 je sestavil „Imenik šolskih oblastnij, šol in učiteljev po Slovenskem“. Teč. II. 8. str. 143. Nat. Milic. (Tov. 1872. str. 351. 1874 str. 111).

Z blagom, kolikor ga je priobčil dotlej Močnik v „Tovaru in Danici“, napolnjene bi bile dokaj čvrste knjige. Vzlasti pa je deloval v društvi prej imenovanih marljivo vso to dobo. Kadar so se za nemškimi tudi slovenski učitelji jeli ločiti od cerkve in duhovnikov, svaril jih je modro in rezno poprijemal nemčurje in liberaluhe. „Ni še vseh dni konec in še so učitelji, kateri se ne sramujejo biti katoličanje; tudi ni povsod tako, kakor pri nas v Avstriji, ko dunajski židovi in neverci kerščeni ali nekerščeni od „lehrertaga“ do „lehrertaga“, od Dunaja do Celovca in tako naprej svoje obrabljeno blago na prodaj nosijo; kerščanski učitelji pa stermé slabo blago za dobro kupujejo, in ga po ožjih krajih raznašajo... Brez vere je vse domoljubje, vsa še tako navdušena narodnost le zgolj koristolovje, katero se zaganja iz kota v kot, iz prenapetosti v prenapetost... Prazna je govorica: Naroden sem, ali cerkven nisem. Tako se zgovarja vsak vetrogončič... Skrajni čas je tedaj, da se učitelji odločijo, in tisti, ki še niso svojega prepričanja spremenili, kakor ponošene obleke, zbirajo se okoli znamenja, na katerem so zapisane pomenljive besede: Vse za vero in narod. — Prihodnost je tem zagotovljena, katerih škit je poštenost in značajnost, in ki se bojujejo z orožjem pravice in resnice (T. 1872 str. 368)“. — Da je v obeh obrambnih spisih zoper napad „Zur Lehrerfortbildung in Krain“ duhovito sodeloval, to se vé. Ker si je tedaj pomisljeval A. Praprotnik, postal je listu za šolo in dom z l. 1873 odgovorni vrednik Matej Močnik, učenik v l. mestni šoli v Ljubljani, ter mu je dal po razpravi Jezičnikovi (IV, 2) v naslovu obliko „Učiteljski Tovariš“ in l. 1880 v št. 12 se je iz vrednika prelevil v urednika.

Koliko vzgojeslovnih sestavkov in katere podučne stvari je v tej dobi spisal vrednik sam, to se pač povedati ne more. Sploh utegnejo biti njegovi n. pr.: Otročji verti. Ljudska šola — narodna šola in „Narodna šola“. Otroci, roke na klop! O šolskih slovenskih knjigah in razmeri mej duhovnikom in učiteljem. Mertvo morje. O deklških — samostanskih šolah. Ženska odgoja. O nadzorovanji pri cerkvenih opravilih. O nagibih npravnega življenja (1873). Šola. Kar se Anžek ni učil, tudi Anže ne zna. Poduk. Zavedanje. Učiteljeva modrost. Vera in izobraženost. Moč v veri. Resnoba in ljubezen (1875). O spridenji šolske mladine. Katoliški shod na Dunaji. Pokorščina. Bosna in Hercegovina. O nesnagi pri šolarjih. O učenji tujih jezikov. Ljudstvo v Bosni. O žalostnem stanu ljudskih šol na Koroškem. Šolski deček po ljudskih zastopih in parlamentih. Narava, vodnica učitelju. Zemljepisje in zgodovina v ljudski šoli. Ljubezen do domovine. Narodnostno vprašanje. Sokrat pedagog. Zabava in pouk. Palestina (l. 1881 str. 344—379) itd. —

Ta hvala gre vredniku Močniku, da si je znal pridobiti za svoj list vrlih sotrudnikov — posvečenih in posvetnih, ki so otovorili „Tovariša“ s krasnimi spiski na pr. Spomini na Dunaj in okolico l. 1874—5 in Spominske slike 1876—7 (Jos. Levičnik); Pedagogični pogovori l. 1877—9, Perva odgoja otrokova l. 1881 (Jos. Ciperle); Nekaj o načertu za prirodoslovje na srednjej stopnji ljudske šole l. 1880 (L. Lavtar); Učitelj Ljudomil v nadaljevalni šoli l. 1875 (J. Flis); Dobri sveti (1879), Corrigenda v pedagogični zgodovini Böhmovi (1880), Vem in morem (1881) sp. Stric (A. Kržič), poleg Jezičnika itd. Razdelek o slovstvu in učilih je od leta do leta naraščal, dopisi iz raznih krajev so se množili, zlasti obravnave iz društev in zborovanj učiteljskih. Obširno je navadno vrednik sam poročal iz deželnega in državnega zbora o zadevah šolskih in učiteljskih, o novih postavah, ter se iskreno

spominjal umrlih narodnih in šolskih mož, ki so bili p. Dr. Orel, Costa, Razlag, Bleiweis, kan. Zavašnik (1875), Legat, Ivanetič, Šot, Bostijančič itd.

M. Močnik je prevzel vredovanje „Učit. Tovarša“, kadar so se bili učitelji že razšli v dva tabora, in boriti se mu je bilo ne le z nemškimi in nemškutarskimi, temuč tudi s slovenskimi tovariši v domačem taboru. Kako se je branil in bojeval, mora se le brati; tu naj omenim le nekatere točke, da se spozná orožje in način njegovega vojskovanja: „Nekaj za predpust je to, kadar pravi učitelj: Jaz sem neodvisen; ali — kadar učitelj iz Kodárjev politikuje: Temu služim, temu strežem, kateri me plačuje, od katerega kaj pričakujem . . plašč po vetru! — Prisiljen odgovor na dopis iz Ljubljane v „Napredku“, češ, „Uč. Tovarš“ je kot tihotapec prešel k duhovnom, razlaga, kako se je „Uč. Tov.“ pričel, po katerih načelih se je vredoval in se še vreduje, ter pravi: „Kder hoče zajemati čiste vode in naserkati se pravega liberalizma, naj bere „Laibacher Schulzeitung“; kder hoče vedeti, kakošni so slovénski liberalni učitelji, naj bere „Slov. Učitelja“. Kdor pa ni še plašča po vetru zasukal in ima pravi pojem kerščanske ljudske šole, naj pa bere „ostarelega Tovarša“ (1873 str. 74).

Tako po vseh ustih se je boril zlasti zoper „Laibach. Schulzeitung“, katera je tudi — njemu najbolj gorka, češ, edini ta ne utihne — napadala zdaj učitelje I. mestne šole, da so preveč narodni, in da „Krain. Landes-Lehrerverein“ novim šolskim postavam hoče veljavo pridobiti brez ozira vere in narodnosti; zdaj „Narodno šolo“, da premalo koristi; zdaj „Učiteljsko slovensko društvo“, kake ude ima, pa jih je vendar k sebi vabila; zdaj „Tovarša“, da je „ein Messnerblättchen, ein Blatt mit urklerikaler Tendenz, ein glaubensstarkes Blatt“ in vrednik njegov „ein hartgesottener Messner, ein Generalministrant“ itd.! „Ako je vrednik tisti Jona, ki je vzrokoval tak vihar, svetuje Močnik

sam, verzite ga v morje, in postala bo tihoča, t. j. ne berite več mežnarskega lista (str. 351 cf. 334 l. 1873)“. „Vpitje, katero vzrokujejo nekateri listi, zdi se mi prav primerno tistemu izreku ošabne muhe. Konji so dirjali, vozovi so derdrali, na kolih pa je sedela muha, ki zavpije: Oj koliko prahu sem naredila (l. 1874 str. 356)! — Se vé da, g. Sima, ki gleda naprej in nazaj in se uklanja na desno in na levo in s cepcem piše le takrat, kadar vé, da bo zato dobil cukercčka in putra na učiteljski ovsenjak, ne more drugače pisati (str. 382)“. Svojim tovaršem učiteljem je konec starega leta povedal celó prestaro basen o kralju, ki ga je Jupiter naposled žabam dal na njih zahtevo! — Jako dovtipno je popravljaj razpravo, katero je o šolstvu na Kranjskem od l. 1850 imel prof. Linhart pred konstituc. zborom, kjer je govorjenje o razmeri med cerkvijo in šolo, o šolskih nadzornikih, ali naj občina ali država plačuje učitelje, kdo naj jih imenuje, o zanemarjanji nemščine, o verskem nauku je-li domača družinska zadeva ali tudi šolska itd. (1875 str. 142—173).

O šolskih skušnjah in veselicah je pisal: Ako so javne skušnje, bi morala biti javna darila in odlikovanja. Brez tega javna preskušnja nima pravega pomena. Solnce in dež, plačilo in kazen mora pri odgoji biti o svojem času; naši otroci niso modrijani, da bi se učili samo zarad tega, ker je to njim na korist. A tudi šolskih veselíc ne zametujemo, javnih preskušenj pa vendar ne dosežejo. Stariši hočejo vedeti, ali so se njih otroci kaj naučili, pa tudi radi vidijo, da se to javno pokaže. Sicer bi se o marsičem lahko reklo, kakor o črni maši: Ni slavošpeva, ni veroizpovedanja, dolge molitve, dolgo branje, na koncu pa še blagoslova ne itd. (str. 234). — O nasvetih, kako bi se opomoglo vedno večjemu spridenju šolske mladine (po Oesterr. Schulbote), pravi: To so besede, je rekla lisica, ko je jagode na molku prebirala! — Resnica je vendar tako blizo, da jo vsak lahko razume, a le

učeni svet je išče tam, kjer je ni, in hodi okoli pravega vzroka, kakor mačka okoli vrele kaše. „Brez kerščanstva ni prave kreposti, pravični moj iz vere živí“. Dokler se bodo toliko bali cerkve po šolah, kakor se je dosihmal bojé, ne bode bolje ne, marveč čedalje slabéje (str. 208 l. 1876). — Skoro vse stareje slovstvo naše je ménilo na to, in tudi novejše na pr. družba sv. Mohorja, domači časniki itd. učijo in učijo, kako naj se vzreja mladina, kako odgoja človeštvo. Klicati je treba sedanjemu veku le: Prav si odgovoril, veš že veš, ali stori tudi tako, in boš živel, — boš dosegel časno in večno srečo (str. 55 l. 1877). — Kadar so mu oponašali, da je preklerikálen, premalo izbirčen v spisih, nikakor všéč slovenskim učiteljem itd., odgovarjal je kratko in krepko: Resnica oči kolje. Oblak brez dežja, pa list brez barve, sta si zelo podobna. Več ko je liberalizma, manj je svobode. Kjer ni zaupanja, je vse prigo-varjanje brezvspešno (str. 188). — Magnetična igla ne miruje prej, dokler ne kaže na sever, konservativna stranka ne more hvaliti šolske postave prej, dokler se v obče ne prizna glavno načelo: Šola mora imeti cerkveno podlago ali mora biti verska (1879 str. 196). — V tem istem smislu odgovarja Lapajnetu v občnem zboru zarad „Tovariša“ (str. 319). Od tega časa pa, kar mu slovenski listi niso več na razpolaganje in tudi „Schulzeitung“ ne pri-naša več takih zabavljic na slovenske učitelje, kakor nekda, pošilja pa ta naš prijatelj svoje spise drugam, in tam udriha po „Uč. Tov.“ in njega uredniku. . . Dobri Bog! varuj me mojih prijateljev, nepri-jateljev se bom uže sam branil (31). — Na-rodni učitelji pozor! Slovanstvo do-biva tal; . . mar hočemo čakati postave, katera bo ukazala učiteljem, pobrinuti se za narod, pristopati narodnim učiteljskim društvom, delavnim biti na polji národne

prosvete. . . I kaj pa ti je naredil Aristid, da ga sovražiš? Človeka ne poznam, a meni ne dopada, da ga zovejo pravičnega (1881 str. 47), odgovoril je Atenec Aristidu, ki moral je v pregnanstvo (cf. Uč. Tov.)! — Metelko Germanicus alias „deut-scher Schulverein“ obeta v „Laib. Schul-zeitung“ 300 gld. nagrade učiteljem, ki se bodo odlikovali v nemščini, češ, učitelji ali tudi občine se vabijo, naj se same po-nujajo za ponemčevanje, za orodje ger-manizatorjem v deželi. Te nagrade so kakor nalašč za to, da nastane še večí razpor in razkol med kranjskimi učitelji, t. j. kar mora vsakemu oči odpreti (str. 127).

Boril se je Močnik zoper „Laibach. Schulzeitung, Laib. Tagblatt, Laib. Ztg., Oesterr. Schulbote“; pa tudi slovenski so mu nasprotovali p. „Slov. Učitelj“, poslej „Popotnik“ na Štajerskem, „Šola“ na Go-riškem. O tej razkolniji so mnogi želeli, naj bi se učiteljski ali šolski listi slovénski zedinili. V ta namen je spet v občnem zboru „Uč. slov. društva“ l. 1881 svetoval Lapajne, naj se to stori. Modro mu je odgovarjal J. Tomšič, in naposled Močnik sam, češ. Tovariš drži se že 21 let, na razpolaganje je kranjskim, a tudi štajerskim, goriškim učiteljem, čemu ga žrtvovati ne-znanim napastnikom na ljubo (str. 319) itd.! — Sploh se more reči, da navdušenje med učitelji, ki so novodobno šolstvo uže okusili, zeló ponehuje, pisal je (str. 382) v razpravi o deželnem zboru Tirolskem. V jedni stvari pa so bili vsi učitelji zložni, da so nove plače hvaležno sprejeli, a sedaj, ko vidijo, da se plače več ne zboljšujejo, tekmujejo še za petletne doklade, ker te se brezpogojno ne delé. Sploh je pa vse pri vladi in pri nje izvršujočih organih; kakoršni so ti, tako pa ravnaajo z učitelji nji podložni, tu bolje, tam slabéje; učitelj pa svoboden ni bil prej in tudi sedaj ni, ker drugi šodijo o njem, njegovem stanu in njegovi delavnosti. —

